NEDERLANDSE NIEUWSMONITOR

Het Mediapodium van Wilders

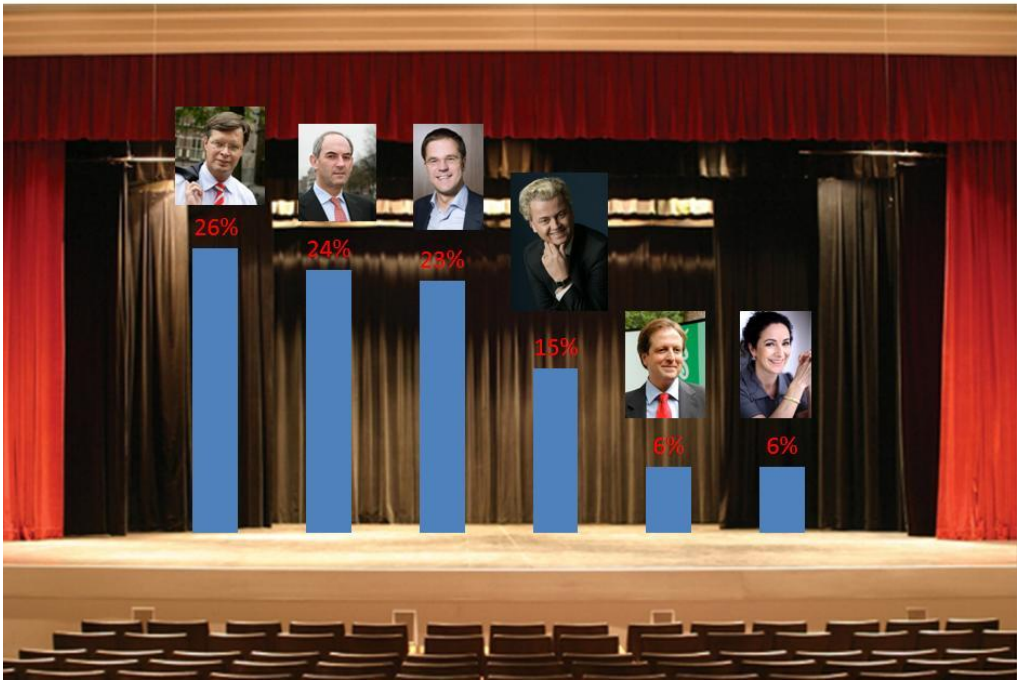

Meer weten?

Onderzoekers Nieuwsmonitor

Joep Schaper
Nel Ruigrok
→ 06 27 588 586
→ nel@nelruigrok.nl
→ www.nieuwsmonitor.net

Inleiding

'NOS wil Wilders geen podium bieden' kopte de website van *De Telegraaf* op vrijdag 30 juli. Met de onderhandelingen voor de boeg over een kabinet van CDA en VVD met gedoogsteun van de PVV zal deze vraag de gemoederen steeds blijven bezighouden. Immers, Wilders zal vanuit de Tweede Kamer op een groot aantal punten oppositie blijven voeren. Het valt te verwachten dat hij hierbij veelvuldig zal proberen via de media een podium te krijgen om zijn mening kenbaar te maken. Dit media podium is het uitgangspunt van dit rapport. We kijken in hoeverre Wilders aandacht heeft gekregen sinds zijn vertrek uit de VVD en kijken daarbij vooral in welk medium Wilders het grootste podium vond tijdens de afgelopen verkiezingscampagne.

Voor iedere politieke partij is het van groot belang om de boodschap bij de kiezer onder de aandacht te brengen. De media spelen hierbij een belangrijke rol. Zo stelde Rita Verdonk vlak na de verkiezingen: "Wij leven in een mediadictatuur. De media bepalen welke partij interessant is voor de kiezer en welke niet."Zij ging zelfs zo ver dat zij de media de schuld gaf van het verlies van haar zetel: "Het is aan de media te wijten dat Trots op Nederland geen plekje in de Tweede Kamer heeft gekregen." Kortom, de media als politiek podium voor de partijleiders is van cruciaal belang. In de afgelopen jaren is er veel discussie geweest over de verhouding tussen de pers en politiek. Zo sprak de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling in haar rapport uit maart 2003 van een medialogica. De Raad stelt dat de (nieuwe) media verantwoording moeten afleggen voor hun rol in het publieke debat. In datzelfde jaar pleit de Raad voor Openbaar bestuur voor een 'LAT' relatie tussen politiek en pers. Volgens de raad schaadt de innige relatie tussen pers en politiek de kwaliteit van de informatie en de beeldvorming van de politiek. De raad stelt dat het Haagse huwelijk beter omgezet kan worden in een lat-relatie waarbij de politiek zich minder gelegen laat liggen aan de media en haar eigen agenda zal bepalen.

Met de komst van de PVV is deze discussie alleen maar sterker geworden. Wilders is als geen ander in staat om gebruik te maken van de media als podium. Met uitspraken als 'tsunami van islamisering', 'politiek correcte prietpraat' en 'kopvoddentaks' slaagt hij er telkens in de kolommen in de dagbladen te vullen. " Moeten de media wel meewerken aan die strategie, of wordt het tijd voor een cordon médiatique?"vraagt Wilco Dekker zich in augustus 2007 af in *de Volkskrant*.

In deze analyse bekijken we hoeveel aandacht Geert Wilders heeft gekregen in de landelijke dagbladen sinds zijn vertrek bij de VVD. Daarnaast kijken we specifiek naar de afgelopen verkiezingscampagne en kijken in hoeverre de NOS, RTL4 en de landelijke dagbladen een podium hebben geboden aan de voorman van de PVV.

→ Methode

De verzameling gegevens bestaat uit verschillende onderdelen. Voor de aandacht voor de partij van Wilders hebben we alle artikelen uit *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *Trouw* en *De Telegraaf* geselecteerd waarin Wilders of de PVV werd genoemd.

Voor de vergelijking van de aandacht tussen de partijleiders het afgelopen jaar hebben we uit dezelfde dagbladen alle politieke artikelen geselecteerd. Vervolgens hebben we per partijleider een aantal zoektermen gedefinieerd om zo het aantal artikelen waarin zij voorkomen te kunnen achterhalen. Zo zoeken we niet alleen op de naam van de partijleider maar ook op de combinatie van de partij en het woord 'lijsttrekker', partijleider etc. Per partijleider hebben we per dagblad gekeken hoeveel artikelen er zijn verschenen. Vervolgens hebben we per partijleider het percentage artikelen berekend, waarbij het aantal artikelen van de partijleiders samen het uitgangspunt vormt. In een aantal artikelen komen meerdere partijleiders voor. Deze artikelen tellen dan ook meerdere keren mee, voor ieder genoemde partijleider een keer.

Voor de laatste analyse hebben we gebruik gemaakt van de nieuwsanalyse tijdens de afgelopen verkiezingen. Hierbij hebben we vanaf 6 mei de koppen en leads van alle politieke artikelen/items uit de landelijke dagbladen *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *De Telegraaf*, *Trouw*, *Sp!ts* en *Metro* alsmede de TV journaals van *NOS* en *RTL4* gecodeerd volgens de NET-Methode[1]. De centrale gedachte achter deze

[1] Zie voor een uitgebreide toelichting op de gehanteerde methoden: http://www.nieuwsmonitor.net/p/4/Methoden_van_onderzoek

methode is dat de inhoud van een tekst weergegeven kan worden als een netwerk van positieve of negatieve relaties tussen actoren en issues. Dit stelt ons in staat nog gedetailleerder te kijken naar de hoeveelheid aandacht die de verschillende media aan de lijsttrekkers schonken. Zo hebben we geteld hoe vaak een lijsttrekker aangehaald wordt als bron (geciteerd of geparafraseerd), als handelende actor (subject), en als lijdend voorwerp (object) wordt genoemd.

→Groep Wilders/PVV in het nieuws

Geert Wilders heeft aan media-aandacht nooit gebrek gehad. Sinds hij als eenmansfractie vanuit de VVD verder ging, in september 2004 zijn er gemiddeld in de landelijke dagbladen *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad, De Telegraaf* en *Trouw* meer dan 100 artikelen per maand verschenen (zie figuur 1).

Figuur 1. Aandacht voor Groep Wilders/PVV in de dagbladen per kwartaal

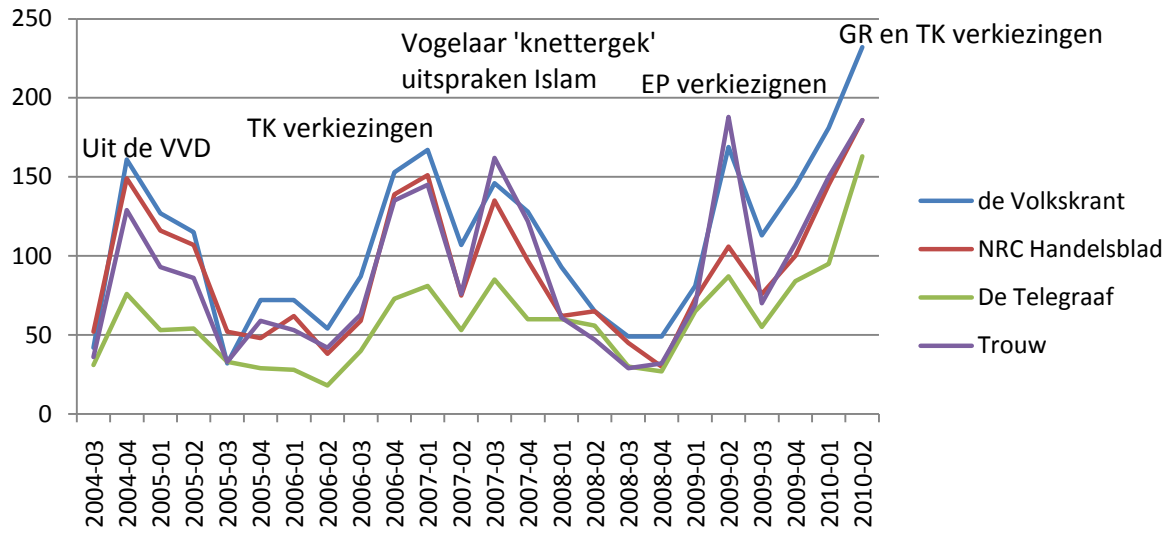

Pal na de breuk met de VVD is er veel aandacht voor de Groep Wilders. Deze aandacht blijft hoog eind 2004 begin 2005 wanneer Wilders net als Ayaan Hirsi Ali onder permanente beveiliging komt te staan als gevolg van de moord op Theo van Gogh. In maart 2005 presenteert Wilders bovendien zijn 'Onafhankelijkheidsverklaring', een programma met 19 punten waarmee hij aan de verkiezingen van 2007 wil gaan deelnemen. In de rest van 2005 blijft het relatief stil rond de beweging van Wilders maar in 2006 komt hij meer in het nieuws. Allereerst met de aankondiging van Wilders als "Partij Voor de Vrijheid" gaat meedoen aan de volgende verkiezingen, daarna tijdens de campagne zelf, die eerder dan gepland, plaatsvindt in het najaar van 2006. De 9 zetels voor de PVV bij de verkiezingen zorgen voor veel nieuws eind 2006 en begin 2007. In het najaar van 2007 komt Wilders wederom in het nieuws als hij pleit voor een verbod op de Koran en omdat hij begin september 2007 toenmalig minister Vogelaar voor "knettergek" uitmaakte in de Kamer. Deze actie leidt tot een heftig debat in de media over de omgangsvormen in de Tweede Kamer. "'Dieptepunt' in taalgebruik Kamer"kopt *NRC Handelsblad* op 13 september over de gang van zaken.

In het najaar van 2007 en het begin van 2008 houdt Wilders de gemoederen ook bezig met de aankondiging van een anti-Islam film. Begin 2008 wordt de naam van de film bekend: Fitna. In maart wordt de film vertoond op het Internet. De film zorgt vooral voor verschijning voor de nodige aandacht in de media. Erna is er maar weinig nieuws te vinden in de media. Heftige reacties van moslimkant blijven uit en de aandacht voor Wilders en zijn PVV zakt naar een dieptepunt. Inmiddels is er namelijk een andere nieuwe partij op rechts die de aandacht van de media opslokt: Trots op Nederland. De partij van een andere ex-VVD'er, Rita Verdonk, kan begin 2008 op meer aandacht rekenen dan Wilders. Sterker nog, in de lente van 2008, beleeft Verdonk met Trots op Nederland haar finest hour. Rita lijkt als redelijk alternatief voor Wilders de strijd om de erfenis van Pim Fortuyn te winnen en stijgt naar een historisch hoogtepunt van 25 zetels. In deze maanden daalt de PVV tot onder de 10 zetels. De beslissende slag in de strijd op conservatief-rechts vindt plaats in het najaar van 2008. In deze periode

komt Verdonk vooral negatief in het nieuws door interne conflicten. De interne stabiliteit van Trots op Nederland wankelt met als resultaat een daling in de peilingen. Tegelijkertijd kan Wilders zich sterk profileren tijdens de algemene beschouwingen. Waar Verdonk keldert, stijgt Wilders. Begin 2009 is de slag op conservatief-rechts definitief gestreden met Wilders als winnaar. Samen met de SP trekt de PVV ten strijde tegen meer bemoeizucht vanuit Brussel en haalt zo een eclatante zetelwinst tijdens de verkiezingen voor het Europese parlement. Omgerekend zou de PVV de tweede partij van het land zijn geworden. Sinds deze verkiezingen is er veelvuldig aandacht voor de partij van Wilders en is de aandacht alleen nog maar toegenomen. Met name in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in 2010 zien we een enorme stijging in de aandacht voor de partij.

Kijken we naar de verschillen tussen de dagbladen dan zien we dat Wilders de meeste aandacht krijgt in *de Volkskrant* (2639 artikelen), gevolgd door *Trouw* (2174 artikelen) en *NRC Handelsblad* (2168). *De Telegraaf* blijft hier ver bij achter (1436 artikelen). Sterker nog dan deze onderlinge verschillen valt op dat de vier dagbladen een gelijk patroon vertonen over tijd. Blijkbaar lukt het Wilders om steeds opnieuw met nieuws naar buiten te komen dat door alle journalisten belangrijk genoeg geacht wordt om te worden gepubliceerd. Hierbij moet worden aangetekend dat het ook veelal de politici zijn die zich genoodzaakt voelen om te reageren op veelal provocerende of extreme uitspraken van Wilders. Uit een onderzoek naar de berichtgeving rond Fitna zien we duidelijk dat na een uitspraak van Wilders het de andere politici zijn die zich in de media uitlaten over de partijleider van de PVV en daarmee de hype aanwakkeren. In de volgende paragraaf kijken we specifieker naar de onderlinge verschillen tussen de dagbladen.

→ Partijleiders in het nieuws: mei 2009 – juni 2010

In deze paragraaf kijken we naar de berichtgeving in de vier landelijke dagbladen en kijken we in hoeverre de partijleiders van de formatiepartijen tot nu toe in het nieuws zijn verschenen. Per partijleider tellen we het aantal artikelen waarin zij voorkomen en vervolgens nemen we het totaal aantal artikelen als uitgangspunt om het percentage te berekenen waarin iedere partijleider voorkomt. Deze gegevens staan vermeld in figuur 2.

Figuur 2. Partijleiders in het nieuws tussen mei 2009 en juni 2010*

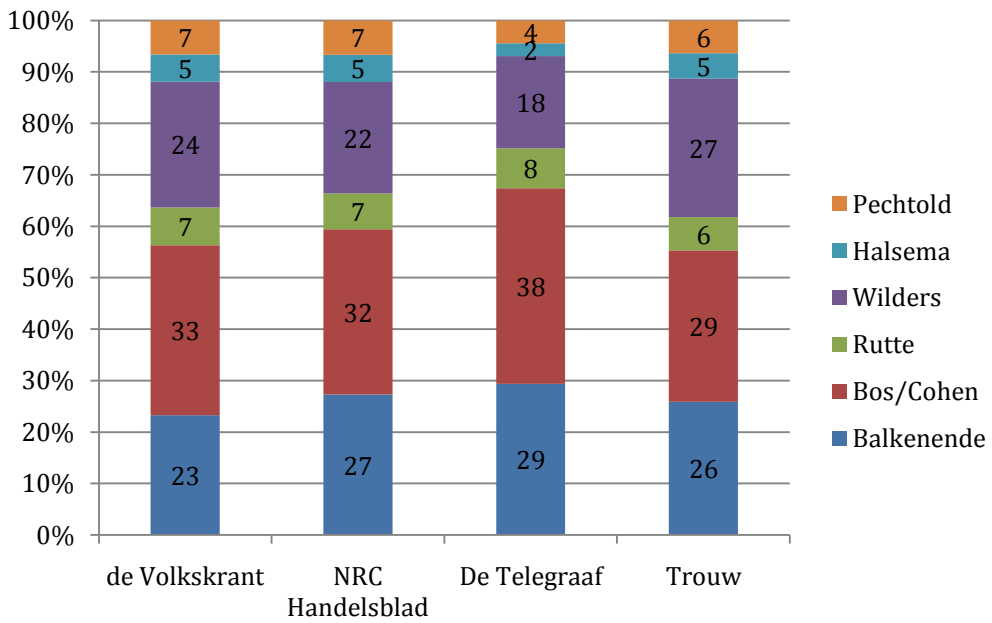

** In een aantal artikelen komen meerdere partijleiders voor. Deze artikelen zijn dan ook meerdere keer gerekend.*

In alle dagbladen krijgt de PvdA voorman – eerst Wouter Bos, daarna Job Cohen, de meeste aandacht. Vooral in *De Telegraaf* krijgen zij veel aandacht, ruim een derde van het nieuws over partijleiders gaat

naar de leider van de PvdA. Verder blijkt dat de partijleider van de PVV kan rekenen op veel aandacht in de Nederlandse dagbladen. In zowel *de Volkskrant* als *Trouw* krijgt hij bijvoorbeeld meer aandacht dan premier Balkenende en in alle dagbladen kan hij op veel meer aandacht rekenen dan VVD leider Rutte. In *De Telegraaf* is het verschil tussen Wilders en Rutte overigens het kleinst. Die krant besteedt van de dagbladen relatief de minste aandacht aan Wilders, en iets meer aan de VVD voorman. De partijleiders van GroenLinks en D66 krijgen aanzienlijk minder aandacht in de dagbladen. Vooral *De Telegraaf* richt zich op de grote 4, terwijl in de andere kranten de aandacht voor Halsema en Pechtold schommelt tussen de 5 en 7 procent.

Bekijken we de aandacht over tijd dan zien we dat het afgelopen jaar de meeste aandacht is uitgegaan naar de partijleiders van CDA en PvdA; logisch gezien hun regeringsverantwoordelijkheid in die periode. Na de val van het kabinet en de in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen zien we dat de aandacht voor de PVV voorman toeneemt. Opvallend hierbij is vooral de afwezigheid van Rutte in het nieuws. De VVD partijleider komt in het stuk niet voor en krijgt zelfs minder aandacht dan Pechtold. Pas als de campagne van start gaat, in mei 2010 zien we toenemende aandacht voor Rutte in de dagbladen.

Figuur 3. Aandacht voor de partijleiders in de dagbladen van mei 2009 t/m juni 2010 per maand

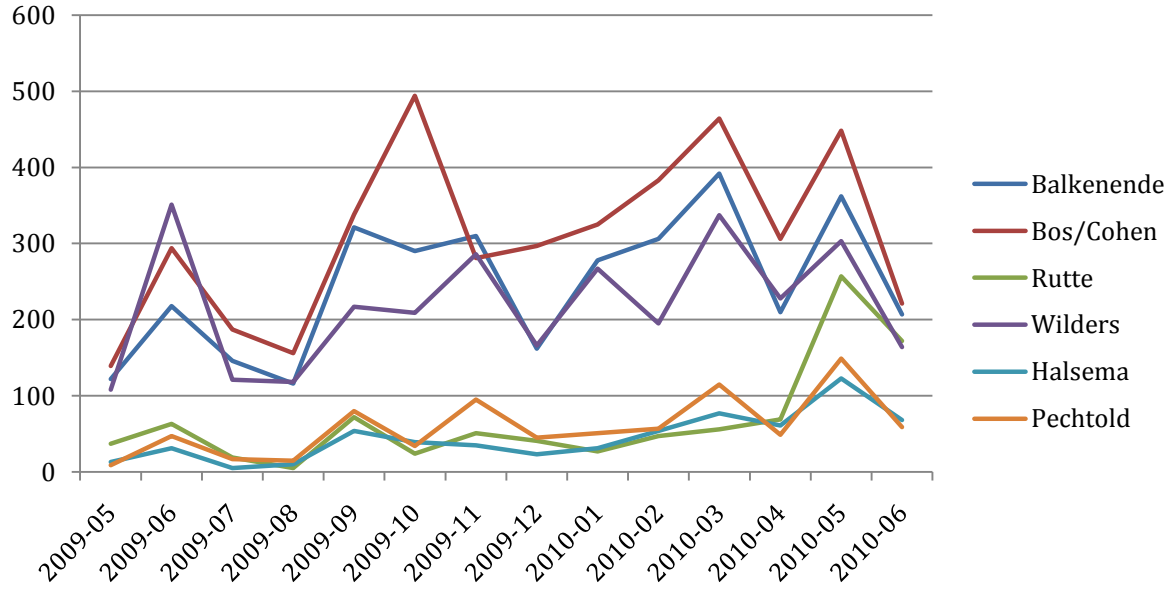

→ Partijleiders tijdens de verkiezingscampagne in het nieuws

We zagen hierboven al dat er daadwerkelijk iets veranderde in de berichtgeving tijdens de campagne. In deze paragraaf gaan we hier nader op in. Hierbij kijken we naar het aantal keer dat de partijleiders in de geannoteerde gegevens over de verkiezingen voorkomt. Oftewel, in hoeveel statements uit de koppen en leads van de politieke berichtgeving uit de landelijke dagbladen vinden we een politiek leider terug? In deze analyse kijken we niet alleen naar de traditionele dagbladen, maar tevens naar de journaaluitzendingen op NOS en RTL4 en de gratis dagbladen *Sp!ts* en *Metro* (zie figuur 4).

Bekijken we de totale aandacht dan zien we dat de meeste aandacht uitgaat naar Balkenende. In 26% van de artikelen waar een van de zes partijleiders wordt genoemd, komt Balkenende ook voor. Hij wordt gevolgd door Cohen (24%) en Rutte (23%). In de campagne ging de strijd vooral tussen deze drie politici. Wilders komt op plek vier met 15% van de aandacht. Lettend op de lijsttrekkers van de grote drie partijen CDA, PvdA en VVD, krijgt Wilders in de media de minste aandacht. Dit verschil is het grootst bij het *NOS Journaal* (32, 25 en 23% tegenover 11% voor de PVV-leider). Verder valt op dat Wilders door alle media vaker wordt genoemd dan Halsema en Pechtold.

Figuur 4. Aandacht voor de partijleiders in de media tijdens de verkiezingscampagne

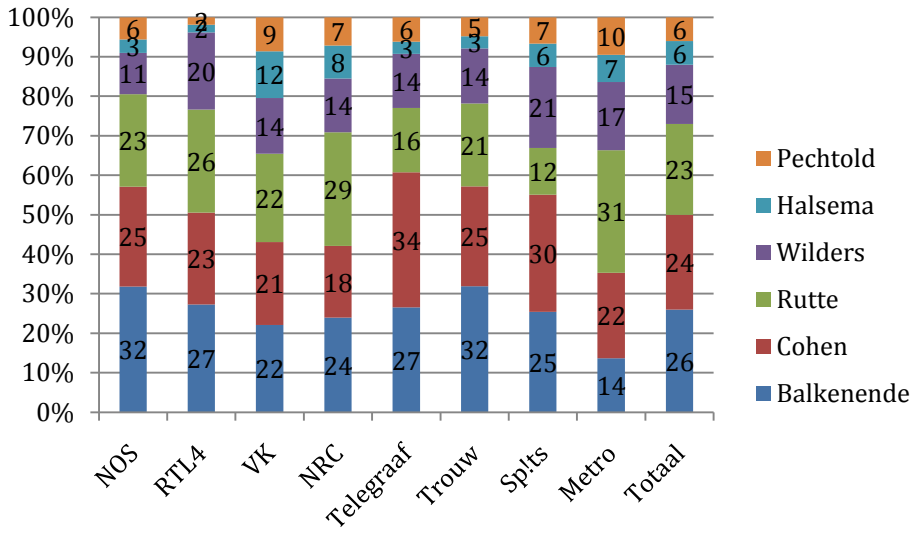

Opvallend is het grote verschil in de aandacht voor lijsttrekkers tussen de twee televisiebulletins: het *NOS Journaal* geeft Balkenende, Cohen en Rutte het meest aandacht, daarna Wilders, en vervolgens Pechtold en Halsema. *RTL Nieuws* schenkt de meeste aandacht aan de grote vier: Balkenende (27%), Rutte (26%), Cohen (23%) en Wilders (20%), en besteedt minder aandacht aan Pechtold en Halsema (beide 2%). Bij *de Volkskrant* is het verschil tussen lijsttrekkers het kleinst. Zowel Wilders als Halsema en Pechtol d doen mee in de hoeveelheid aandacht en tussen de grote drie zijn ook geen grote verschillen te zien. Het valt op dat *NRC Handelsblad* Rutte het vaakst noemt (29%) en *De Telegraaf* Cohen (34%)

→ Mediagezag

Genoemd worden in de media is voor lijsttrekkers belangrijk in verkiezingstijd. Echter, de manier waarop men genoemd wordt is hierbij van groot belang. Het beste podium voor een politicus is nu eenmaal als men zelf het woord kan voeren. Op die manier heeft de politicus zelf controle over wat er gezegd of geschreven wordt. Daar komt bij dat iemand die vaak wordt geciteerd in media een hoger gezag kent dan iemand over wie er slechts gesproken of geschreven wordt. Kortom, een citaat telt zwaarder dan het bericht over het handelen van de politicus en lijdend voorwerp zijn is het minst aantrekkelijk. Een voorbeeld is weergegeven in *tabel 1*. Aan de positie van de lijsttrekker in de zin hebben we een score gegeven: 1 voor bron, 0,5 voor subjectpositie en 0 voor objectpositie. De scores zijn per lijsttrekker per medium bij elkaar opgeteld en gedeeld door het aantal keer dat de lijsttrekker genoemd is per medium. Dit noemen we de gezagscore.

Tabel 1: **Model berekening gezagscore**

Wilders: 'ik ben tegen het plan van Cohen'		
Wilders	Ik (Wilders)	Cohen
Bron (1)	Subject (0,5)	Object (0)
Gezagscore Wilder = 1+0,5 / 2 = 0,75; Gezagscore Cohen = 0 / 1 = 0		

→ Gezagsscores van de partijleiders

Tabel 2 laat de gezagsscores zien van de lijsttrekkers bij de verschillende media tijdens de afgelopen campagne. Hoe hoger de score des te vaker de partijleider als bron is geciteerd of als handelend persoon is genoemd.

Wilders doet bij de media in gezagscore niet onder voor de andere partijleiders. Alleen bij het *NOS Journaal* haalt hij een duidelijk lagere gezagscore dan de andere partijleiders (0,46). Zeker in vergelij-

king met het *RTL Nieuws*, komt Wilders minder vaak aan het woord bij de *NOS*. In totaal vonden we 12 citaten van Wilders in de aankondigingen van het *NOS journaal* tegenover 19 bij *RTL Nieuws.* Bij deze omroep scoort Wilders sowieso de hoogste gezagscore. Cohen scoort bij de NOS een hogere gezagscore dan bij *RTL nieuws* (.55 versus .48).

Tabel 2. Gezagsscore partijleiders per medium

	NOS	RTL4	VK	NRC	Telegraaf	Trouw	Sp!ts	Metro
Balkenende	0.53	0.50	0.43	0.51	0.51	0.49	0.57	0.43
Cohen	0.55	0.48	0.40	0.33	0.44	0.36	0.53	0.40
Rutte	0.56	0.58	0.36	0.43	0.53	0.40	0.53	0.50
Wilders	0.46	0.54	0.42	0.43	0.45	0.45	0.43	0.53
Halsema	0.78	0.75	0.55	0.45	0.71	0.54	0.82	0.35
Pechtold	0.84	0.83	0.56	0.49	0.78	0.58	0.57	0.60

Bij de dagbladen haalt Cohen bij *NRC Handelsblad* een lage gezagsscore in vergelijking met de andere lijsttrekkers. Hij komt niet verder 0,33. Hij wordt in die krant slechts 10 keer geciteerd in een kop of lead van een politiek artikel, terwijl *de Volkskrant* hem 53 maal citeert. Wilders daarentegen wordt in *NRC Handelsblad* 17 maal als bron genoemd, meer dan in iedere andere krant. Het mediagezag van Wilders is echter hoger in *De Telegraaf*, *Trouw* en vooral in *Metro*. Deze krant citeert Wilders in totaal minder vaak, maar relatief wel vaker dan dat er over hem wordt geschreven.

De media hebben tijdens de verkiezingscampagne duidelijk minder ruimte voor Pechtold en Halsema. Echter als zij aandacht kregen, dan werden zij wel meestal letterlijk geciteerd. De gezagscores van de leiders van respectievelijk D66 en GroenLinks ligt bij de meeste media hoger dan die van de partijen die meer aandacht krijgen.

→ Podium voor Wilders?

Wilders heeft sinds zijn vertrek uit de VVD fractie de mediapodia voor het uitkiezen. Wilders is de meest besproken partijleider van een oppositiepartij. Met uitspraken als 'tsunami van islamisering', 'politiek correcte prietpraat' en 'kopvoddentaks' slaagt hij er telkens in de kolommen in de dagbladen te vullen. Van een cordon médiatique is absoluut geen sprake. Alleen in het voorjaar van 2008, vlak na het verschijnen van Fitna is er duidelijk minder aandacht voor Wilders, omdat Rita Verdonk, met haar beweging Trots op Nederland als redelijk alternatief voor Wilders haar finest hour beleefde. Deze strijd werd beslecht eind 2008 en zeker na de enorme winst van de PVV bij de verkiezingen voor het Europees parlement is de aandacht voor de partij verder toegenomen.

Zo ook tijdens de afgelopen verkiezingscampagne. Wilders haalde aanzienlijk vaker het nieuws dan Femke Halsema (GroenLinks) en Alexander Pechtold (D66). De aandacht bleef wel achter op die van Jan Peter Balkenende (CDA), Job Cohen (PvdA) en Mark Rutte (VVD). *Sp!ts* en *Metro* besteedden relatief meer aandacht aan Wilders dan de traditionele dagbladen. Op TV kreeg Wilders aanzienlijk meer aandacht van het *RTL Nieuws* dan het *NOS Journaal*. Wat betreft zijn mediagezag scoorde Wilders eveneens hoger in gratis dagbladen dan in de traditionele dagbladen. Evenzo werd Wilders vaker geciteerd bij door *RTL Nieuws* journalisten dan bij Laroes en zijn collega's. Dit ging bij *RTL* ten koste van de aandacht voor Pechtold en Halsema die wat meer ruimte kregen in het *NOS journaal*, maar nog steeds minder dan de PVV-leider.

De berichtgeving rondom Wilders is echter niet ingegeven door 'linkse vooringenomenheid' noch door rechtse vooringenomenheid. Veeleer is er nog steeds sprake van wat de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling in 2003 'medialogica' heeft genoemd. Media berichten nog steeds allemaal over de uitspraken van Wilders. Wat betreft een Haags huwelijk tussen pers en politiek kan de PVV nog steeds rekenen op een harem.